

Extra

De aarde warmt op

Op 16 februari 2005 trad het Kyoto-protocol officieel in werking, acht jaar nadat het principe ervan werd goedgekeurd.

Malaria in Europa Wat doet Vlaanderen? Overwinning en mislukking

Het Kyoto-verdrag heeft een duidelijke ambitie: het wil de uitstoot van de zogenaamde broeikasgassen wereldwijd met ten minste vijf procent terugdringen voor de periode 2008-2012, vergeleken met het peil van 1990. Voor de Europese Unie werd die inlevering vastgesteld op acht procent. Voor Vlaanderen bedraagt het objectief 5,2 procent.

Vanuit medisch standpunt kan men de gevolgen van de opwarming van de atmosfeer niet onderschatten. Zonder wereldwijde maatregelen riskeren we catastrofes met massale sterfte, epidemieën, allerhande levensbedreigende milieueffecten en dramatische veranderingen in fauna en flora. Het huidige verdrag volstaat niet om die dreigingen af te wenden. Het is een begin, waaraan onverwijld een verlengstuk moet worden gebreed.

De meeste specialisten raken het er stilaan over eens: we zijn getuige van een snelle klimaatverandering, veroorzaakt door menselijke activiteiten. Industrie, verkeer, landbouw en huishoudens stoten zulke grote hoeveelheden broeikasgassen uit dat het natuurlijke evenwicht tussen uitstoot en opname wordt verbroken. De toenemende dichtheid van de broeikasgassen in de atmosfeer leidt tot opwarming van lucht, oceanen en aarde. De grootste bijdrage wordt geleverd door koolstofdioxidegas CO₂, bijproduct van de westerse industriële samenleving, dat instaat voor 84 procent van de totale uitstoot. Ook al is de grootste uitstoot afkomstig van het noordelijk halfrond, toch is de concentratie van de broeikasgassen vrij homogeen verdeeld over de wereld. Dit is het gevolg van de lange verblijfsduur in de atmosfeer, die meer dan een eeuw bedraagt.

De stugstenon-believerskrijgen het moeilijk om de mensen te overtuigen dat de natuur voldoende sterk is om het zaakje te verteren. Daarvoor zijn de resultaten al te zichtbaar. Ook in onze regionen kan men er niet meer naast kijken. Het Mira-T rapport 2004-Vlaanderen vermeldt: 'Zowel in Europa als op wereldvlak blijken de jaren negentig de warmste te zijn sedert het begin van de waarnemingen in de helft van de negentiende eeuw. In de twintigste eeuw nam de gemiddelde oppervlaktetemperatuur in Europa toe met bijna één graad Celsius. Deze verandering is ongewoon, zowel in omvang als in snelheid. De mens zal ook in de eenentwintigste eeuw het klimaat verder blijven aantasten, met nog grotere temperatuurstijgingen tot gevolg.' In hetzelfde rapport staat te lezen dat de opwarming onder invloed van de menselijke activiteiten erg waarschijnlijk tijdens de twintigste eeuw heeft bijgedragen tot de stijging van het zeeniveau, zoals vastgesteld werd in Oostende, Nieuwpoort en Zeebrugge. Verder hebben de hittegolven van 1994 en 2003 in ons land telkens aan meer dan duizend mensen het leven gekost.

Men schat dat bij een opwarming met twee tot 2,5 graden Celsius het risico bestaat dat heel het atmosferisch evenwichtssysteem op hol kan slaan. Dit point of no return zou al binnen tien tot twintig jaar kunnen worden bereikt. Misschien kan die dreiging nog worden afgewend, maar de tijd dringt en de huidige objectieven van het Kyoto-plan, hoe interessant ook, volstaan niet.

Wat de globale gevolgen van een oncontroleerbaar proces zouden zijn, kan men zich amper voorstellen. Wel verwacht men een gevoelige toename van cyclonen en van droogte, een verschuiving en verdwijning van biotopen en ernstige problemen met de waterbevoorrading.

Specialisten uit verschillende landen hebben zich in opdracht van hun regeringen gebogen over de mogelijke medische gevolgen van de opwarming. Deze zijn, zoals men kon verwachten, veelvuldig en ernstig. Ademhalingsproblemen en ziekten van hart en bloedvaten zullen sterk toenemen. De mensen zullen meer nog dan vandaag blootgesteld worden aan allerhande pollutanten en allergenen. Overstromingen zullen het water vervuilen met vergiftigingen en diarree tot gevolg. Veranderingen bij bacteriën en virussen zullen het immuunsysteem zwaar op de proef stellen en ongewone ziekteverwekkers zullen verspreid worden door muggen en ander ongedierte. De globale levenskwaliteit zal afnemen en stress zal een veralgemeende ziekte worden. De kosten voor de gezondheidszorg zullen aanzienlijk toenemen, terwijl de koopkracht zal dalen. Ziekten die overwonnen leken in Europa, zoals malaria, zullen weer de kop opsteken. Zelfs de gezondheidsinfrastructuur kan gedeeltelijk ontworpen worden door overstromingen en orkanen. Het Engelse Department of Health heeft reeds berekend dat - zonder afdoende maatregelen - tegen het jaar 2050 de temperatuursveranderingen in dit land jaarlijks tot drieëntwintigduizend doden zal veroorzaken. Voedselvergiftiging die de hittegolven begeleidt zou tienduizend slachtoffers vergen, terwijl encefalitis (hersenaantasting) zou toenemen, net als malaria en andere infectieziekten.

Specialisten hebben kaarten opgesteld van de gebieden die riskeren in de golven te verdwijnen bij stijging van het zeewater met een halve meter tot anderhalve meter. De meest getroffen gebieden liggen in Zuidoost-Azië en in Afrika, maar ook West-Europa zal niet ontsnappen. Onder meer delen van de Franse Middellandse-Zeekust en van

de kustgebieden uit de Lage Landen zijn erg kwetsbaar.

Volgens het Milieu- en Natuurrapport Vlaanderen 2004 stijgt de uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen nog steeds. De doelstelling die Vlaanderen zich gesteld had voor 2005 worden met 4,5 procent overtroffen, en ligt nog tien procent boven de doelstelling voor de Kyoto-periode 2008-2012. Industrie en landbouw hebben wel een verlaging van de emissies gerealiseerd, maar die verbetering werd ruimschoots overvleugeld door de toenemende uitstoot van het transport, inclusief de verplaatsingen met privé-voertuigen, de energiesector en de huishoudens.

Om haar verplichtingen na te komen, heeft de Vlaamse regering een uitgebreide reeks maatregelen voorzien. Met de industrie worden overeenkomsten afgesloten en wordt ecologiesteun gegeven als compensatie voor de noodzakelijke investeringen; voor het transport wordt de nadruk gelegd op CO₂-arme brandstoffen en een energiezuinige rijstijl.

Het Vlaams Mobiliteitsplan wordt geïntegreerd in het Klimaatplan. Ook voor de landbouw en de glastuinbouw werden specifieke steunmaatregelen uitgewerkt. Voor de particulieren worden sensibiliseringsacties gepland en een nieuw decreet regelt subsidies voor energiebesparende maatregelen. De overheid wil zelf het voorbeeld geven en voorziet een daling van het energieverbruik met tien procent in de meest energieverblindende gebouwen. Voor de belangrijke energiesector wordt gerekend op warmtekrachtkoppeling en op hernieuwbare energie.

Er gaan ook stemmen op om de regeringsbeslissing voor afbouw van de Belgische kernenergieproductie te herzien. Kerncentrales lozen immers veel minder broeikasgassen dan centrales die werken met fossiele energiedragers. Onlangs werd berekend dat naarmate de rijke uraniumertslagen uitgeput geraken, men zal moeten overgaan tot armere ertslagen waarvoor veel meer energie nodig is, zodat de CO₂-besparing in eigen land gepaard zal gaan met een toename van de emissie in andere landen, waardoor de globale balans niet gunstiger uitvalt.

De krachtlijnen en doelstellingen voor het Vlaamse klimaatbeleid zijn opgenomen in het derde Milieubeleidsplan 2003-2007. Het jaar 2005 wordt een scharnierjaar, waarin het plan en de bijbehorende voortgangsrapporten grondig zullen worden geëvalueerd.

Behalve het soort maatregelen die rechtstreeks of onrechtstreeks invloed hebben op de uitstoot van broeikasgassen, kan Vlaanderen nog CO₂-emissierechten kopen van landen waar die uitstoot onder de opgelegde norm ligt. Verder voorziet het Kyoto-verdrag nog de mogelijkheid om 'emissiekredieten' te verwerven door met geïndustrialiseerde landen samen te werken om de emissie aan te pakken. En ten slotte kunnen milieuvriendelijke investeringen in ontwikkelingslanden emissie-reductiekredieten opleveren voor het donorland.

Sedert 2000 beschikt het Vlaams parlement over het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, dat door het leven gaat onder de barbaarse letternaam viWTA. Naast een informatieve rol voor het Vlaams parlement, wil viWTA ook de bevolking een eigen stem geven in het debat over samenleving en technologie. Het instituut organiseerde tijdens de voorbije maanden een aantal publieke lunchdebatten met internationaal gerenommeerde specialisten, onder de titel: 'Het Kyoto-protocol tegen klimaatsverstoring. Kan het ook ethisch?' Een van de sprekers was Dr. Florentin Krause, directeur van het International Project for Sustainable Energy Paths (Berkeley, Californië) en actief deelnemer aan de voorbereiding door de VN van het Kyoto-verdrag.

Krause noemt Kyoto zowel een overwinning als een mislukking. Een overwinning zonder voorgaande, zegt hij, omdat tegen de wil van het machtigste land ter wereld, de Verenigde Staten, de grote meerderheid van alle landen erin geslaagd is samen op te treden en een concreet wereldwijd plan uit te werken waarbij rekening gehouden werd met de gerechtigde verlangens van de ontwikkelingslanden, zodat voldaan wordt aan het adagium 'Van iedereen volgens zijn mogelijkheden, aan iedereen volgens zijn behoeften'.

De verwezenlijking van Kyoto heeft jaren van geduldig onderhandelen en veel diplomatie gevergd, waarbij de natie met het grootste gewicht, de Verenigde Staten, alles in het werk stelde om de inhoud van het verdrag af te zwakken. Onder president George Bush sr. begon de obstructie op de conferentie van Rio de Janeiro. Onder zijn opvolger Bill Clinton werd de inhoud van het Kyoto-verdrag sterk afgezwakt, en onder de huidige president George W. Bush trokken de Amerikanen zich helemaal terug uit het verdrag 'met de machtsgeile hoop daardoor het verdrag te torpederen', zegt Krause. Dat Kyoto er toch is gekomen, noemt Krause een grote overwinning voor de Europese diplomatie,

Een mislukking omdat de objectieven veel te laag werden gesteld. Gezien de omvang van de vervuiling is het objectief van vijf procent globale vermindering verre van voldoende: om het klimaat te stabiliseren, is een reductie van zeventig procent vereist, bestendig en zo vlug mogelijk, omdat broeikasgassen zeer lang in de atmosfeer blijven. Bij het einde van de vastgestelde periode zullen we geconfronteerd worden met een opwarming van twee tot 2,5 graden Celsius boven de vooropgestelde grens.

Voorts werden er volgens Krause in het verdrag 'flexibele' achterpoortjes ingebouwd, die de invoering van de modernste energiebesparende technologie voor de ontwikkelingslanden uitstelt. Uiteraard speelt in het eindresultaat de afwezigheid van de Verenigde Staten sterk mee, omdat dit land verantwoordelijk is voor nagenoeg een derde van de totale uitstoot van broeikasgassen in de wereld.

De merkwaardigste stelling van Krause is echter dat er geen onverenigbaarheid bestaat tussen het Amerikaanse groeimodel en de mogelijkheid tot sterke vermindering van de uitstoot. Integendeel, een gepaste aanpak van de reductie van CO₂ kan, wanneer men alle factoren in rekening brengt, de economische groei bevorderen. Om tot

deze optimistische conclusie te komen, moet Krause wel even vergeten dat een groeimodel (met een jaarlijkse groei van vier procent van het bbp, zoals hij stelt) nog wat anders verricht dan broeikasgassen uitstoten: het soupeert de niet-hernieuwbare grondstoffen in ijlt tempo op, het geeft aanleiding tot allerlei milieuhinder die de gezondheid bedreigen, en het leidt tot gewapende conflicten om die grondstoffen.

Zolang de Verenigde Staten afzijdig blijven, zal het Kyoto-verdrag mank blijven. Onder George W. Bush ziet Krause niet veel kans op verbetering, omdat de Amerikaanse openbare opinie bestookt wordt met argumenten zoals het gevaar voor toenemende werkloosheid. Bovendien laat de Amerikaanse administratie geen gelegenheid voorbijgaan om experts te helpen verkondigen, tegen elke evidentie in, dat het allemaal zo'n vaart niet zal lopen, en dat de zwartkijkers ongelijk hebben met hun doemvoorspellingen. Dat die experts vaak sterk gelieerd zijn met de energiesector, wordt niet vermeld.

Dr. Wolfgang Sachs (Wuppertal), een andere spreker op een lunchdebat van het viWTA, had een opvallend voorstel klaar. 'Wanneer de Verenigde Staten blijven weigeren mee te werken, moet men vaststellen dat daardoor de concurrentievoorwaarden tussen de Verenigde Staten en de andere landen, die wel een inspanning leveren, worden vervalst. Dit behoort tot de bevoegdheden van de Wereldhandelsorganisatie. Waarom zou Europa op basis van die vaststelling geen procedure inspannen, om langs die weg de Verenigde Staten onder druk te zetten?'